

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΝΟΗΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΗΡΙΑΣ

«ΑΓΝΟΗΣΕ ΤΗΝ ΕΤΙΚΕΤΑ...
ΔΙΔΑΞΕ ΤΟΝ ΜΑΘΗΤΗ»

Τίτλος έργου: «Επιμόρφωση εκπαιδευτικών
εξειδικευμένης εκπαιδευτικής υποστήριξης
για την ένταξη μαθητών με αναπηρία ή/και
ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες», MIS 5000939

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση

Ηλιακοπούλου Αικατερίνη
Δασκάλα ειδικής αγωγής

Γενικές αρχές στην εκπαίδευση μαθητών με ΕΕΑ και αναπηρία

2

Η διακήρυξη της Σαλαμάνκα (1994) ξεκινώντας από το **θεμελιώδες δικαίωμα** κάθε παιδιού στην εκπαίδευση, αναγνωρίζει την ύπαρξη **μοναδικών χαρακτηριστικών, ενδιαφερόντων, ικανοτήτων και αναγκών** σε κάθε παιδί ...που θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά τον σχεδιασμό των Εκπαιδευτικών Συστημάτων και την εφαρμογή των Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και η «Σύμβαση του ΟΗΕ για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία» (2007) αναφέρει ότι τα άτομα με αναπηρία ή/ και ΕΕΑ **δεν αποκλείονται από το γενικό εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας λόγω αναπηρίας.**

Η εξατομίκευση

3

Θεωρείται **δικαίωμα** για όλα τα παιδιά και όχι ειδική εκπαιδευτική ανάγκη (Peters,2004)

Οι ατομικές διαφορές

4

είναι **φυσική ανθρώπινη κατάσταση**.

Η μάθηση θα πρέπει να προσαρμόζεται στις ανάγκες του κάθε μαθητή και όχι ο μαθητής σε προαποφασισμένες υποθέσεις ως προς τον ρυθμό και τη φύση της μαθησιακής διαδικασίας.

Το γενικό σχολείο,

5

ως θεσμός, **είναι ανάγκη να αλλάξει κουλτούρα.**

«Η κουλτούρα ενός σχολείου είναι πολύ περισσότερο από το αναλυτικό πρόγραμμα, το διδακτικό στιλ και τη μορφή της αξιολόγησης. Η κουλτούρα έχει να κάνει με τις αξίες, με την ατμόσφαιρα, τον τόνο και τις σχέσεις. Υπ' αυτή την έννοια, όλα τα σχολεία είναι διαφορετικά και έτσι πρέπει να είναι»

(Ken Robinson, «Άλλη λογική» 2011)

Ορισμός για τη Νοητική Αναπηρία

6

Η νοητική αναπηρία φαίνεται πως είναι δύσκολο να ορισθεί με απόλυτο τρόπο μια και το φαινόμενο αυτό προσεγγίζεται από ψυχολογική, εκπαιδευτική, κοινωνική και νευρολογική σκοπιά. Κάθε άποψη που διατυπώνεται συμβάλλει στο να ερμηνευτεί ένα από τα μεγαλύτερα κοινωνικά, οικονομικά και εθνικά προβλήματα υγείας των προηγμένων χωρών (Πολυχρονοπούλου, 1997).

Δεν υπάρχει γενική συμφωνία ανάμεσα στους ειδικούς που μελετούν το θέμα (κοινωνιολόγοι, ψυχολόγοι, γιατροί). Χρησιμοποιούνται διάφοροι όροι, όπως Νοητική Υστέρηση, Νοητική Ανεπάρκεια, Νοητική Αναπηρία, Εξελικτική Μειονεξία ή Καθυστέρηση κ.ά., ανάλογα με την προσέγγιση που υιοθετείται.

Επιστημονικές προσεγγίσεις στη νοητική αναπηρία

- **Αναπτυξιακές:** Η νοητική αναπηρία συνδέεται με εξωτερικούς κοινωνικούς και περιβαλλοντικούς παράγοντες, με την ύπαρξη κινήτρων και με την έννοια της αλληλεπίδρασης. Η νοητική αναπηρία θεωρείται δυναμική και εξελίσσεται.

- **Μη αναπτυξιακές:** Η νοητική αναπηρία σχετίζεται με τα εγγενή χαρακτηριστικά του ατόμου και τις αδυναμίες του (θεωρία ελλείμματος, θεωρία ακαμψίας, ποιοτικής διαφοράς)
- **Κοινωνικοπολιτισμικές:** Τονίζουν τη σημασία της διαμεσολάβησης του κοινωνικού περιβάλλοντος για την εξέλιξη του ατόμου.

Προτείνεται και ο όρος «πολιτισμική ή οικογενειακού τύπου καθυστέρηση».

Εδώ εντάσσονται οι περιπτώσεις ατόμων που ζουν σε φτωχές και από οικονομική άποψη και φτωχές πνευματικά οικογένειες, που η σχέση μητέρας και παιδιού είναι προβληματική, που το παιδί δεν τρέφεται σωστά, που στο παιδί δεν καλλιεργούνται κίνητρα για μάθηση, δεν αξιοποιείται η περιέργειά του και δεν έχει ευκαιρίες να αποκτήσει ποικίλες εμπειρίες.

Οι ψυχολόγοι (Sidney Bijou) δέχονται ότι φυσικά δημιουργούνται νοητικές αναπηρίες από ιατρικής φύσεως βλάβες, όμως ορίζουν τη νοητική αναπηρία ως αποτέλεσμα καταστάσεων που δυσκολεύουν και εμποδίζουν την αλληλεπίδραση του ατόμου με το περιβάλλον.

Οι κοινωνιολόγοι υποστηρίζουν πως η νοητική αναπηρία είναι κοινωνιολογικό φαινόμενο, ενώ ένας ορισμός που περιλαμβάνει και κοινωνιολογικές και συμπεριφοριστικές απόψεις λέει πως η Ν.Α. είναι η αποτυχία της σύγχρονης κοινωνίας να παράσχει επαρκή εκπαίδευση και κατάλληλη υποστήριξη, παρά ως μειονέκτημα του ίδιου του ατόμου (Mark Gold 1980, Lambrechts & Geurts 2009).

Σύμφωνα με την Πολυχρονοπούλου: «Αυτή η άποψη είναι πολύ αισιόδοξη, αφού αφήνει να εννοηθεί ότι το τελικό επίπεδο λειτουργίας του νοητικά καθυστερημένου ατόμου εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό από τη διαθέσιμη τεχνολογία και εκπαίδευση καθώς και από την παρεχόμενη υποστήριξη και ειδική βοήθεια» .

Σύμφωνα με τον Αμερικανικό Σύλλογο για τη Νοητική Αναπηρία (American Association on Mental Retardation, 2002) η Ν.Α. είναι μια διαταραχή που χαρακτηρίζεται από σημαντική ανεπάρκεια τόσο στις νοητικές λειτουργίες όσο και στην προσαρμοστική συμπεριφορά, που περιλαμβάνει αντιληπτικές, κοινωνικές και πρακτικές δεξιότητες προσαρμογής.

Τι σημαίνουν τα παραπάνω;

15

Η Νοητική λειτουργία θεωρείται κάτω από τον μέσο όρο, όταν σε ένα σταθμισμένο τεστ νοημοσύνης η βαθμολογία είναι μικρότερη από εκείνη που πετυχαίνει το 96% – 98% των ατόμων της ίδιας ηλικίας. Ο δημιουργός των κλιμάκων Wechsler υποστηρίζει πως η νοημοσύνη είναι η συνολική δυνατότητα του ατόμου να ενεργεί, να σκέπτεται λογικά και να προσαρμόζεται στο περιβάλλον. Ο English (1951) επισημαίνει πως η νοημοσύνη μαθαίνεται και η εκπαίδευση είναι το καλύτερο εργαλείο .

Η δυνατότητα προσαρμογής αναφέρεται στον **ρυθμό ανάπτυξης** του ατόμου (κίνηση, αυτοεξυπηρέτηση, ομιλία), στη **μάθηση** (σχολική επίδοση) και στη **σχέση** που έχει **με τους άλλους** στον κοινωνικό περίγυρο, καθώς μεγαλώνει.

Η νοητική αναπηρία αναφέρεται στα άτομα – παιδιά που παρουσιάζουν αυτές τις ελλείψεις, όσο η ανάπτυξη του εγκεφάλου συνεχίζεται, δηλ. πριν την ηλικία των 18 ετών, οπότε τελειώνει και η περίοδος ανάπτυξης.

Χαρακτηριστικά των μαθητών με νοητική αναπηρία

Δεν πρέπει σε καμία περίπτωση να ξεχνάμε πως εκτός από αδυναμίες και δυνατότητες τα παιδιά με νοητική αναπηρία παρουσιάζουν **ατομικές διαφορές**. Η Παντελιάδου (2002) σημειώνει: «Αυτή η αναγνώριση των ατομικών διαφορών είναι τελικά το κλειδί της ανατροπής του στερεότυπου. Εστιάζοντας στη διαφοροποίηση αποδυναμώνεται η ισχύς ορισμένων χαρακτηριστικών που οδηγούν στη σύνθεση στερεότυπων, ενώ προτάσσοντας τις δυνατότητες για σχολική – ακαδημαϊκή μάθηση ανατρέπονται πάγιες αντιλήψεις στο χώρο των εκπαιδευτικών της ειδικής αγωγής....» και «αναδεικνύει επίσης την ανάγκη διερεύνησης τρόπων συμμετοχής τους στη γενική εκπαίδευση»

Τα άτομα με Ν.Α.

18

παρουσιάζουν γενική δυσκολία στη **γνωστική λειτουργία**. Έχουν **αργό ρυθμό** πνευματικής ανάπτυξης και έτσι δεν φτάνουν τα ανώτατα πνευματικά στάδια. Στο σχολείο λοιπόν κατακτούν δεξιότητες σε πιο μεγάλη ηλικία από το συνηθισμένο. Κι αυτή η καθυστέρηση αφορά και την **ικανότητα οργάνωσης του χώρου** και τον **οπτικο-κινητικό συντονισμό**

παρουσιάζουν προβλήματα στην **προσοχή** και στη **μνήμη**, ιδιαίτερα τη βραχυπρόθεσμη

παρουσιάζουν δυσκολίες στη **γλωσσική ανάπτυξη** και την επικοινωνία

τα παιδιά που προέρχονται από **στερημένα οικογενειακά περιβάλλοντα** φτάνουν στο σχολείο απροετοίμαστα στη γλωσσική επικοινωνία και αποκτούν τον χαρακτηρισμό του «**νοητικά καθυστερημένου**»

δεν αξιοποιούν, όσα ήδη γνωρίζουν

παρουσιάζουν **μειωμένο ενδιαφέρον για τη μάθηση**. Κι αυτό όχι επειδή έχουν νοητική αναπηρία και δεν μπορούν. Περισσότερο γιατί έχουν γευθεί πολλές αποτυχίες μέχρι να φτάσουν στο σχολείο και πιστεύουν ότι κάνουν μόνο λάθη

οι μεταγνωστικές δεξιότητες δεν είναι ανεπτυγμένες

παρουσιάζουν **δυσκολίες στην κίνηση** (λεπτή κινητικότητα, άθληση), στην **όραση** και την **ακοή**

παρουσιάζουν προβλήματα συμπεριφοράς, γιατί έχουν **μειωμένες δεξιότητες αντίδρασης** στις απαιτήσεις του κοινωνικού τους περιβάλλοντος και **αποσπασματική σύλληψη της πραγματικότητας**

πολλές φορές έχουν σιελόρροια , έχουν καταρροή, λερώνονται πολύ εύκολα, πράγμα που τα εκθέτει στους άλλους

παρουσιάζουν **παρορμητική συμπεριφορά**

θεωρούνται ομάδα υψηλού κινδύνου για εμφάνιση ψυχικών διαταραχών

Παιδαγωγική αξιολόγηση των μαθητών με νοητική αναπηρία

23

Ο εκπαιδευτικός

- μελετά τη σχετική γνωμάτευση από τον αρμόδιο φορέα (ΚΕΔΔΥ)
- πληροφορείται το οικογενειακό και ιατρικό ιστορικό του μαθητή του (οικογένεια)
- πληροφορείται την προηγούμενη σχολική εμπειρία του (νηπιαγωγείο, προηγούμενη τάξη)

- αξιολογεί το ακριβές επίπεδο των γνώσεων και ικανοτήτων του
- αξιολογεί την ικανότητα κοινωνικής προσαρμογής του και το επίπεδο αυτονομίας του
- ενημερώνεται για τα ενδιαφέροντα και τις προτιμήσεις του (μαθητής, οικογένεια, συμμαθητές)

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα για μαθητές με νοητική αναπηρία στηρίζονται σε παιδαγωγική αξιολόγηση δυναμικού – ολιστικού χαρακτήρα, η οποία εντοπίζει τις αδυναμίες του μαθητή, τις δυνατότητές του, προτείνει διαφοροποιημένες μεθόδους και συνυπολογίζει και το κοινωνικό – πολιτισμικό υπόβαθρο του παιδιού.

Αρχές στην εκπαίδευση των μαθητών με Ν.Α.

**Το τι θα διδαχθεί ο μαθητής μας
και με ποια μέθοδο
εξαρτάται αποκλειστικά από τις ανάγκες του**

Η διδασκαλία διαφέρει από την αξιολόγηση

πρώτο μέλημα του δασκάλου για τη δημιουργία τάξεων για όλα τα παιδιά, πρέπει να είναι η οργάνωση δραστηριοτήτων που ενδιαφέρουν **ολόκληρη την τάξη** ως σύνολο. Δεύτερο, ο δάσκαλος να οργανώνει την εργασία του με τους μαθητές του και για τους μαθητές του. Να **αξιοποιεί τις ιδέες τους**, την έμπνευσή τους και να **καθοδηγεί** όλη αυτή την ενέργειά των μαθητών του. Και τρίτο να **αυτοσχεδιάζει**. «Να μπορεί να αλλάζει τα σχέδια και τις δραστηριότητες την ώρα που βρίσκονται σε εξέλιξη, ανταποκρινόμενος στις αντιδράσεις των μαθητών του στην τάξη».

Ο δάσκαλος:

28

φροντίζει να προσφέρει ευκαιρίες μόνο για **επιτυχία**

- λειτουργεί **προληπτικά**, ώστε να μην αμφισβητήσει ποτέ κανείς την παρουσία του «διαφορετικού» μαθητή του στο σχολείο
- διδάσκει δεξιότητες **αυτορρύθμισης**
- οργανώνει την τάξη του, την αίθουσα, με τρόπο που να ανταποκρίνεται στις ανάγκες **όλων** των μαθητών του

η σχολική αίθουσα θεωρείται ένα περιβάλλον στο οποίο το παιδί θα πρέπει να έχει την ευκαιρία να πειραματιστεί και να δοκιμάσει νέες δραστηριότητες (Vygotsky, 1926/1997)

Θεωρούσε το παιδί ως μαθητευόμενο που διδάσκεται γνωστικές στρατηγικές και άλλες δεξιότητες από ενήλικες και συνομηλίκους του μέντορες, οι οποίοι όχι μόνον επιδεικνύουν νέους τρόπους επίλυσης προβλημάτων, αλλά επίσης, προσφέρουν βοήθεια, οδηγίες και κίνητρα.

Ο δάσκαλος επίσης

ελέγχει τη **μη λεκτική συμπεριφορά τους**, αφού είπαμε πως τα παιδιά με N.A., αλλά όχι μόνο αυτά, δεν μπορούν πάντα να εκφράσουν με λόγια αυτό που θέλουν. Είναι πολύ σπουδαίες οι στιγμές που ο δάσκαλος βρίσκεται δίπλα στον μαθητή του και παρατηρεί και ακούει αυτά που του λέει αβίαστα. Τι του αρέσει, πως δείχνει τη χαρά ή τη δυσαρέσκειά του, με ποιες κινήσεις, με ποιο ύφος

- οργανώνει ομάδες, όπου ο καθένας έχει ρόλο
- αξιοποιεί τις προηγούμενες γνώσεις, την περιέργεια, τα ενδιαφέροντα του μαθητή, ό,τι του κινεί το ενδιαφέρον
- οργανώνει το πρόγραμμα και τις δραστηριότητες του μαθήματος, ώστε να έχουν **νόημα** και για τον μαθητή με Ν.Α. και να βελτιώνουν την καθημερινότητά του

- οργανώνει ακόμα και το **διάλειμμα** του μαθητή, που είναι αναμφίβολα η πιο δύσκολη περίοδος στη σχολική μέρα. Ο μαθητής με Ν.Α. δεν έχει ακόμη δεξιότητες να προσεγγίζει τα άλλα παιδιά, για να παίξει μαζί τους. Δεν αναλαμβάνει πρωτοβουλίες, έχει χαμηλή αυτοεκτίμηση και έτσι συνήθως είναι μόνος. Περιμένει από τους άλλους να τον πλησιάσουν. Και ακόμη κι όταν παίζει, του είναι τόσο δύσκολο να αντιληφθεί κανόνες, οδηγίες, συμπεριφορές και μάλλον υποφέρει περισσότερο.

- έχει πολύ καλή συνεργασία με την οικογένεια του μαθητή του.

Οριοθετεί τους ρόλους. **Άλλο δάσκαλος, άλλο γονιός!** Με σεβασμό όμως, στην δύσκολη πραγματικότητά τους .

Στρατηγικές διαφοροποίησης για μαθητές με νοητική αναπηρία

34

Ο μαθητής με Ν.Α.

- έχει ανάγκη από **μικρά βήματα** (ανάλυση έργου), και στη διαδικασία παρουσίασης της νέας γνώσης, και στο περιεχόμενό της, με σαφείς βραχυπρόθεσμους και μακροπρόθεσμους στόχους
- μαθαίνει με την **επίδειξη** της νέας δεξιότητας και την ταυτόχρονη **λεκτική καθοδήγηση**
- έχει ανάγκη από συχνές επαναλήψεις

- οργανώνει **ομαδική εργασία** σε ομάδες των δύο ή τεσσάρων μαθητών, όπου ο καθένας γνωρίζει τον ρόλο του
- **οπτικοποιεί** την πληροφορία (κάρτες, εικόνες, ΜΑΚΑΤΟΝ)
- εφαρμόζει την **αλληλοδιδασκτική μέθοδο**
- χρησιμοποιεί **εναλλακτικές μεθόδους επικοινωνίας** (ΜΑΚΑΤΟΝ) διαφοροποιώντας και τη διαδικασία, και το περιεχόμενο διδασκαλίας, αλλά και το τελικό μαθησιακό προϊόν
- οργανώνει **ομαδικά παιχνίδια**

- προσαρμόζει κάθε κείμενο, όταν αυτό απαιτείται, στις δυνατότητες του μαθητή με νοητική αναπηρία, χωρίς όμως να αλλοιώνονται τα βασικά νοήματα και οι στόχοι και με την απαιτούμενη **διακριτικότητα** (περίληψη, χρήση εικόνων)
- αναμβάνει να υλοποιήσει **προγράμματα** (περιβαλλοντική εκπαίδευση, αγωγή υγείας) και αναθέτει αρμοδιότητες, ανάλογα με τα ενδιαφέροντα και τις δυνατότητες των μαθητών του
- κάνει τον μαθητή του **βοηθό** του στην οργάνωση και παρουσίαση του διδακτικού αντικειμένου

- αναφέρεται σε πράγματα **οικεία**, χρησιμοποιεί έννοιες που είναι γνωστές στον μαθητή, για να διδάξει το νέο μαθησιακό αντικείμενο
- χρησιμοποιεί εικόνες, βιβλία, πολλά υλικά που του αρέσουν (πλαστελίνη), έχει πολλές **εναλλακτικές** «γοητευτικές» δραστηριότητες
- του προσφέρει **διαλείμματα**
- έχει **ευελιξία** και δε φοβάται, αν το ημερήσιο πρόγραμμα που έκανε, δεν ακολουθηθεί ακριβώς

- δεν περιορίζεται στη λεκτική καθοδήγηση , χρησιμοποιεί εικόνες, τα χέρια του, όλο το σώμα του.
- αξιοποιεί τον Η/Υ και άλλες συσκευές, όπως π.χ. η αριθμομηχανή. Ο Ken Robinson (2011) υποστηρίζει πως η εξατομικευμένη μάθηση είναι εφικτή για κάθε μαθητή ...μέσα από τη δημιουργική χρήση των νέων τεχνολογιών. Και η σύμβαση του ΟΗΕ επισημαίνει τη χρήση των νέων τεχνολογιών για τη βοήθεια των ατόμων με αναπηρία

Τα παιδιά με σύνδρομο Down στο σχολείο

Όταν απαγορεύεις σε κάποιον την καλλιέργεια, κατά έναν τρόπο τον σκοτώνεις.

Πάμπλο Πινέδα, δάσκαλος με σύνδρομο Down

Απόσπασμα από τη συνέντευξη στη WELT ON LINE, που δημοσιεύτηκε στις 3-12-2012, του Πάμπλο Πινέδα, του πρώτου δασκάλου με σύνδρομο Down:

40

Του έθεσα (του δασκάλου μου) μόνο δύο ερωτήσεις:

«Είμαι χαζός;» Απάντησε : «Όχι.»

«Μπορώ να συνεχίσω να πηγαίνω στο σχολείο με τους φίλους μου;» Απάντησε : «Κανένα πρόβλημα» .

Τα υπόλοιπα μου ήταν παντελώς αδιάφορα.

«Εγώ, όπως και πολλοί νέοι άνθρωποι με σύνδρομο Down ήμουν υπέρβαρος. Με γυμναστική και σωστή διατροφή έχασα 12 κιλά. Είχα, επίσης, την τύχη να μεγαλώσω σε μια οικογένεια με πνευματικά ενδιαφέροντα. Με εφημερίδες και μια βιβλιοθήκη γι' αυτό από πολύ νωρίς είχα περιέργεια και ενδιαφέροντα. Όταν απαγορεύεις σε κάποιον την καλλιέργεια, κατά έναν τρόπο τον σκοτώνεις»

Χαρακτηριστικά των ατόμων με σύνδρομο Down

- ❑ Η προσωπικότητα του καθενός είναι τελείως διαφορετική.
- ❑ Στην πρόοδό τους επιδρούν αρνητικά χρόνια προβλήματα υγείας.
- ❑ Σύγχυση προκαλείται στα παιδιά με σύνδρομο Down, όταν έρχονται αντιμέτωπα με διαφορετικούς κανόνες για το ίδιο πράγμα.
- ❑ Σε κάποιες περιπτώσεις παρατηρείται αυτοδιέγερση.

- Παρουσιάζουν το φαινόμενο της αγκύλωσης ή στασιμότητας της προόδου τους (plateau) Η καθηγήτρια Τζουριάδου (1996) το αναφέρει ως «επίπεδη ανάπτυξη». Συμβαίνει κατά την ηλικιακή περίοδο μεταξύ οκτώ και έντεκα ετών. Βέβαια επισημαίνεται πως δεν αφορά όλα τα παιδιά και πως μπορεί για την εμφάνισή του να ευθύνεται και το εκπαιδευτικό πρόγραμμα που ακολουθείται (Oelwein, 1995).
- Είναι οπτικοί τύποι.

- Θα μπορούσε να σχολιαστεί, πως η πρόοδος της έρευνας και η ιδιαίτερη προσωπικότητα του κάθε ατόμου με σύνδρομο Down δεν ενθαρρύνει δογματισμούς, ούτε απορρίψεις κάποιας διδακτικής προσέγγισης.
- Οι ασκήσεις και οι εργασίες που ετοιμάζονται πρέπει να έχουν παιγνιώδη χαρακτήρα και να επιμερίζονται σε μικρές ενότητες, που εξασφαλίζουν επιτυχία.

- **Μαθαίνουμε τον μαθητή μας να λέει «Όχι», «Σταμάτα», «Περίμενε» και «Χρειάζομαι βοήθεια», «Δεν καταλαβαίνω », «Τι εννοείς;»**
- **Όσοι εμπλέκονται στην εκπαίδευσή τους πρέπει να συνεργάζονται και να ενημερώνουν τον μαθητή για πιθανές αλλαγές έγκαιρα.**
- **Σε σχέση με τις ανεπιθύμητες συμπεριφορές είμαστε σταθεροί, όμως ιεραρχούμε τους κανόνες. Δε ζητάμε πολλά την ίδια στιγμή.**

- **Επιβραβεύουμε τον μαθητή μας προσφέροντάς του κάτι που του αρέσει (π.χ. λίγα λεπτά ελεύθερου χρόνου). Βέβαια η χρήση της ανταπόδοσης πρέπει να αποσκοπεί στη βελτίωση της γενικότερης συμπεριφοράς του παιδιού (Πόσο καθαρή είσαι σήμερα!) και να μην υπονομεύει π.χ. το διαιτολόγιό του.**
- **Απλώνουμε το χέρι μας, όταν θέλουμε να τον οδηγήσουμε κάπου. Δεν ανταποκρίνεται εύκολα σε λεκτικές οδηγίες, όπως: «Πήγαινε», «Έλα»**

Η περίπτωση της Μαρίας

47

Γνώρισα τον Στέλιο, τον Γιόρι. Μετά γνώρισα τη Μαρία με σύνδρομο Down και τον Βαγγέλη... Και άλλα παιδιά .

Μου έμαθαν πώς η θεωρία γίνεται πράξη και πως η εκπαίδευση είναι η λύση για την πρόοδό τους αλλά και για την αλλαγή των προκαταλήψεων της κοινωνίας ,την αλλαγή της κουλτούρας, την εξάλειψη του ρατσισμού, της άρνησης και του φόβου για το διαφορετικό.

Οι πρώτες πληροφορίες για τη Μαρία

προήλθαν από τη διάγνωση του Ιατρ/κού κέντρου που έκανε λόγο για «σύνδρομο Down και ελαφρά νοητική υστέρηση», από την οικογένειά της και από τη δική μας παρατήρηση στην αίθουσα και στο διάλειμμα.

Η μητέρα της είχε καθοριστικό ρόλο στην εκπαίδευσή της και, πριν έρθει στην πρώτη τάξη, της είχε διδάξει τους φθόγγους και τους αριθμούς. Πίστευε πως η Μ. χωρίς εξατομίκευση, θα ανταποκρινόταν στις απαιτήσεις του προγράμματος της πρώτης τάξης.

- Η λεκτική επικοινωνία της Μ. ήταν φτωχή, πολλές φορές δεν μιλούσε καθόλου. Χρησιμοποιούσε μονολεκτικές απαντήσεις. Αντιλαμβανόταν οδηγίες ικανοποιητικά, αλλά αρνιόταν να τις εκτελέσει.
- Είχε διάθεση να απομονώνεται και να κρύβεται, κυρίως, όταν έπρεπε να εργαστεί.
- Σερνόταν στο δάπεδο της τάξης, δυσκολευόταν να καθίσει στο κάθισμά της στην τάξη της, γελούσε και φώναζε.

Σε συνεργασία με τη δασκάλα της λοιπόν αποφασίσαμε το πρώτο τρίμηνο πως υπήρχε ανάγκη Εξατομικευμένου Εκπαιδευτικού Προγράμματος με βασικό στόχο την αποδοχή της Μ. από τους συμμαθητές της και την καλλιέργεια κοινωνικά αποδεκτής συμπεριφοράς, με παρέμβαση μέσα στην τάξη και δεύτερο στόχο την εκμάθηση ανάγνωσης, γραφής και μαθηματικών στο Τ.Ε.

Ενημερώθηκε φυσικά η οικογένειά της. Από τη συνάντηση προέκυψε η Μ. :

να διδάσκεται κανόνες, όπως: μπαίνω στη γραμμή, κάθομαι στην καρέκλα μου, σηκώνω το χέρι για να μιλήσω,

να παρακολουθεί την ύλη της Α΄ τάξης χωρίς καμιά τροποποίηση,

να έρχεται στο Τ.Ε. ελάχιστες ώρες την εβδομάδα.

Το όφελος ήταν ότι οι συμμαθητές της έδειξαν σεβασμό στη Μαρία, όπως τη σεβαστήκαμε και τη φροντίσαμε κι εμείς. Ο στόχος μας να μην υφίσταται διάκριση εις βάρος της είχε πετύχει.

Οι γονείς της σεβάστηκαν πια τον ρόλο μας, κατάλαβαν τον δικό τους και άρχισε μια πολύ αποτελεσματική συνεργασία που έγινε φιλία.

Χρησιμοποιήσαμε:

53

κάρτες - φωτογραφίες

πολλά παραμύθια

δακτυλομπογιές, μαρκαδόρους, πλαστελίνη

μαγνητικά γράμματα

εφημερίδες και περιοδικά

Κάναμε δραματοποίηση και παιχνίδι ρόλων

Έγραφε αρχικά σε «τετράδια» που φτιάχναμε εκείνη τη στιγμή μαζί και αργότερα στα κλασικά μπλε τετράδια με το μολύβι της και πάνω στη γραμμή.

Στην οικογένεια έφταναν σημειώσεις με οδηγίες για τις ασκήσεις της και τις μεθόδους που ακολουθούσαμε, ώστε να υπάρχει συνέχεια.

Στη Β΄ τάξη σε συνεργασία με το ΚΔΑΥ, με τη δασκάλα της τάξης και τους γονείς της Μ. αρχίσαμε να εφαρμόζουμε το επίσημο πλέον Εξατομικευμένο Πρόγραμμα για τη Μ.

Εκτός από γλώσσα διδάχτηκε μαθηματικά και μελέτη περιβάλλοντος. Γνώριζε ήδη τους περισσότερους φθόγγους και ακολουθήσαμε την αναλυτικο-συνθετική μέθοδο στην ανάγνωση και τη γραφή.

**Έμαθε γραφή, ανάγνωση, κατανοούσε
ικανοποιητικά μικρά κείμενα με περιεχόμενο
οικείο σε εκείνη, αντιλαμβανόταν το χιούμορ,
έμαθε πρόσθεση και αφαίρεση, να λύνει απλά
προβλήματα βγαλμένα από την καθημερινότητά
της.**

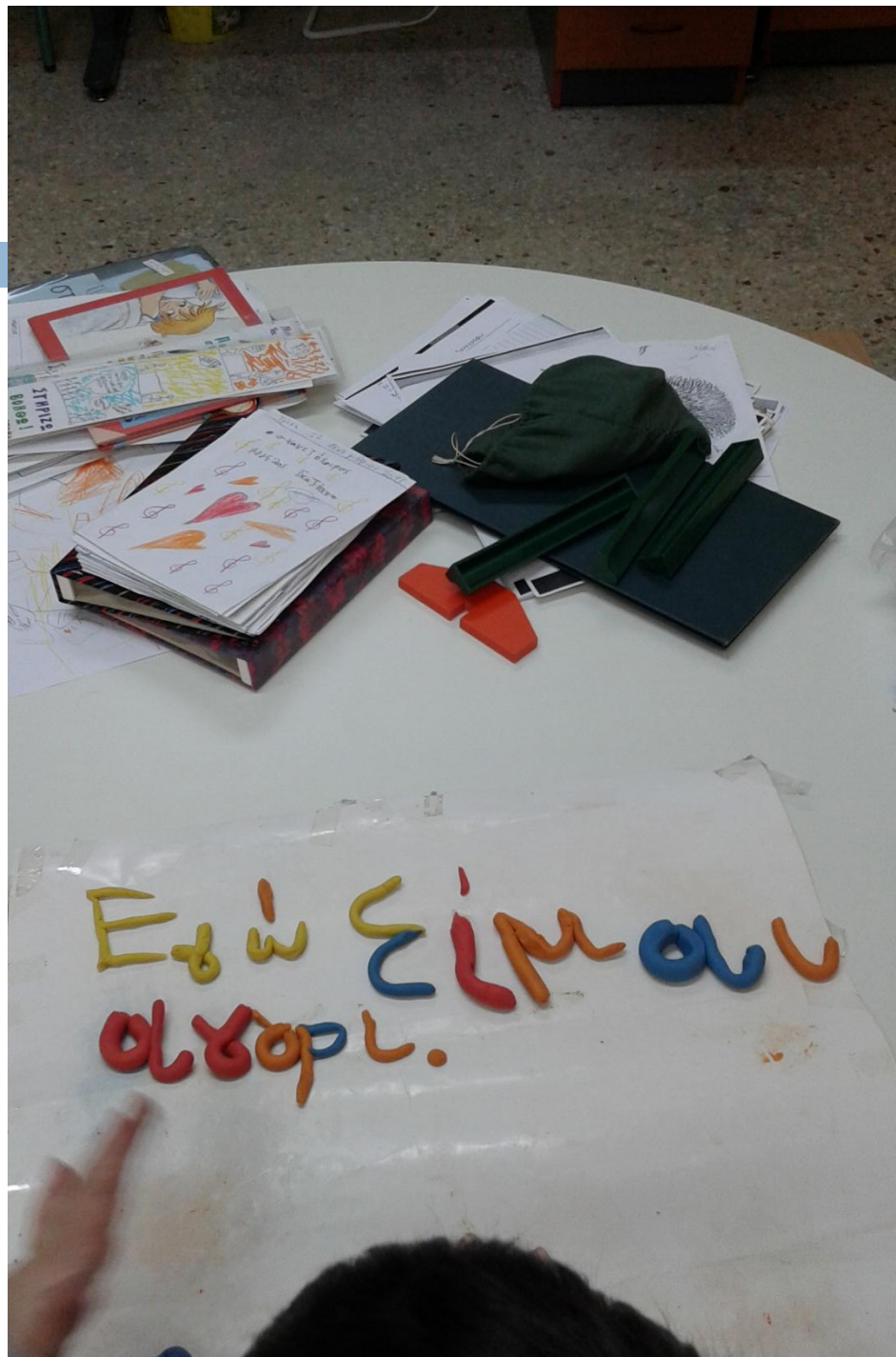
Χρησιμοποιούσε με εντυπωσιακή άνεση τον Η/Υ.

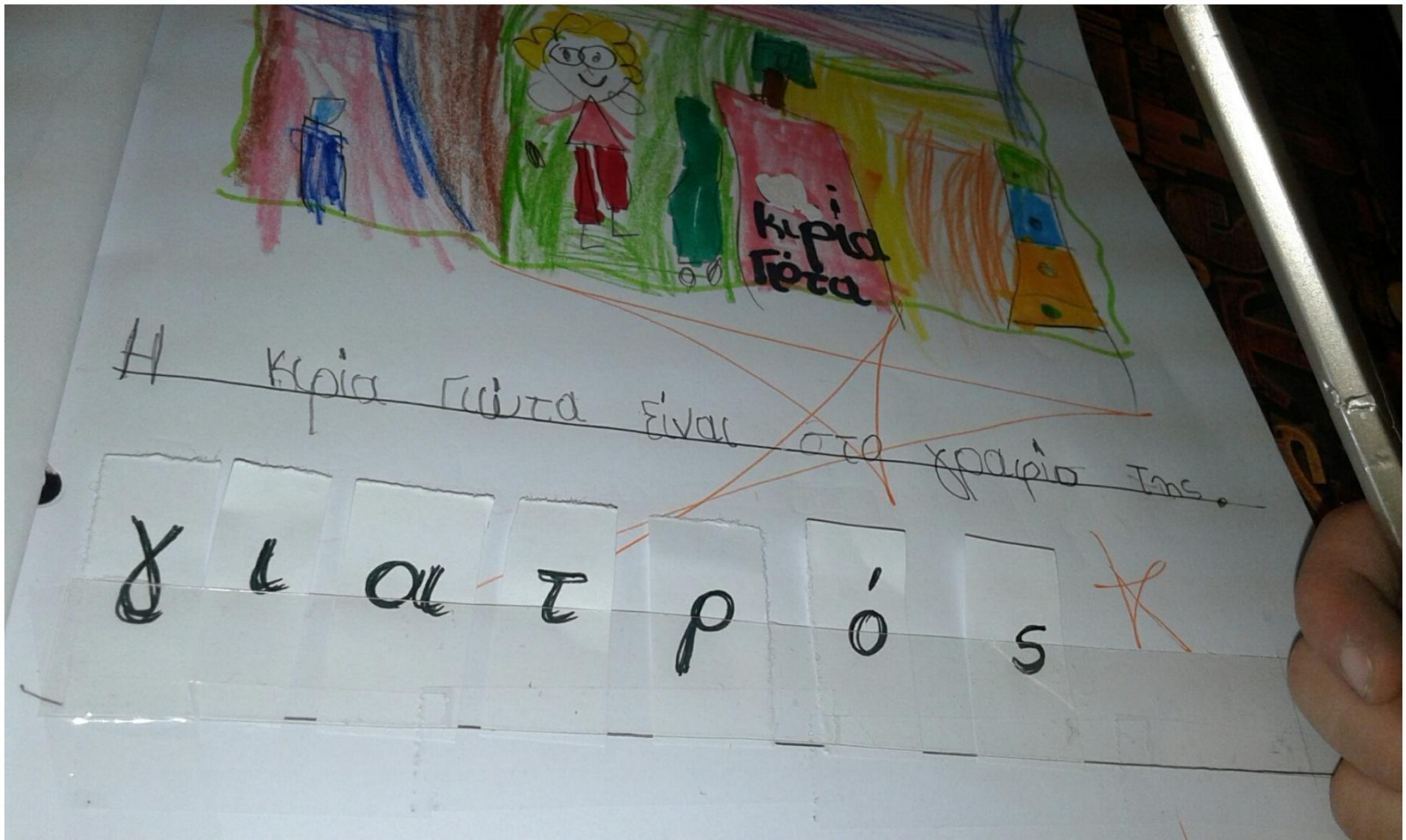

Η Μαρία, ο Λάμπρος, ο Βαγγέλης...

57

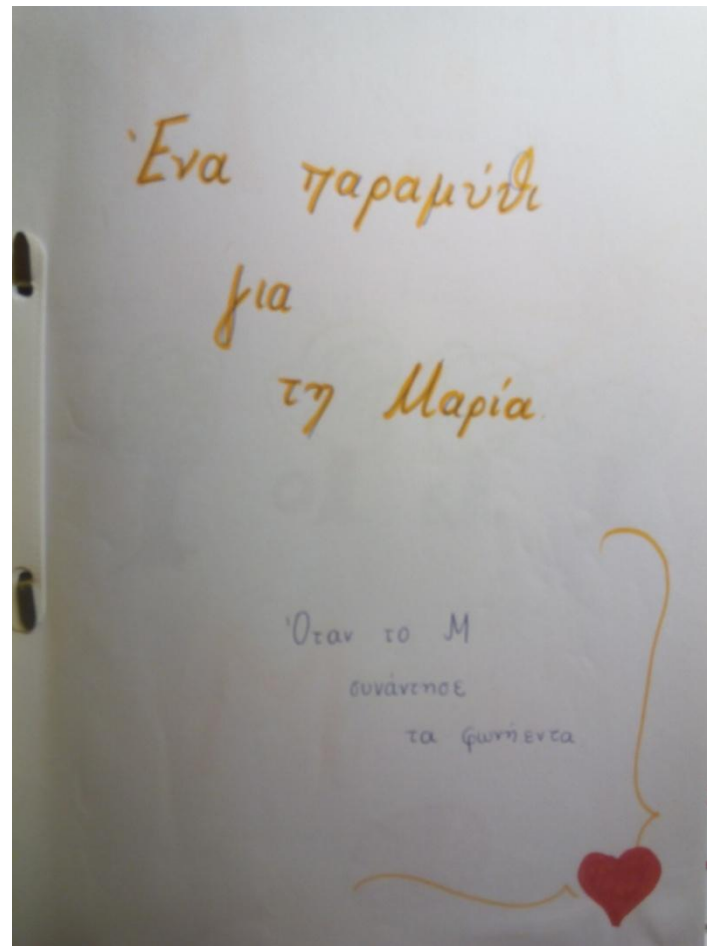

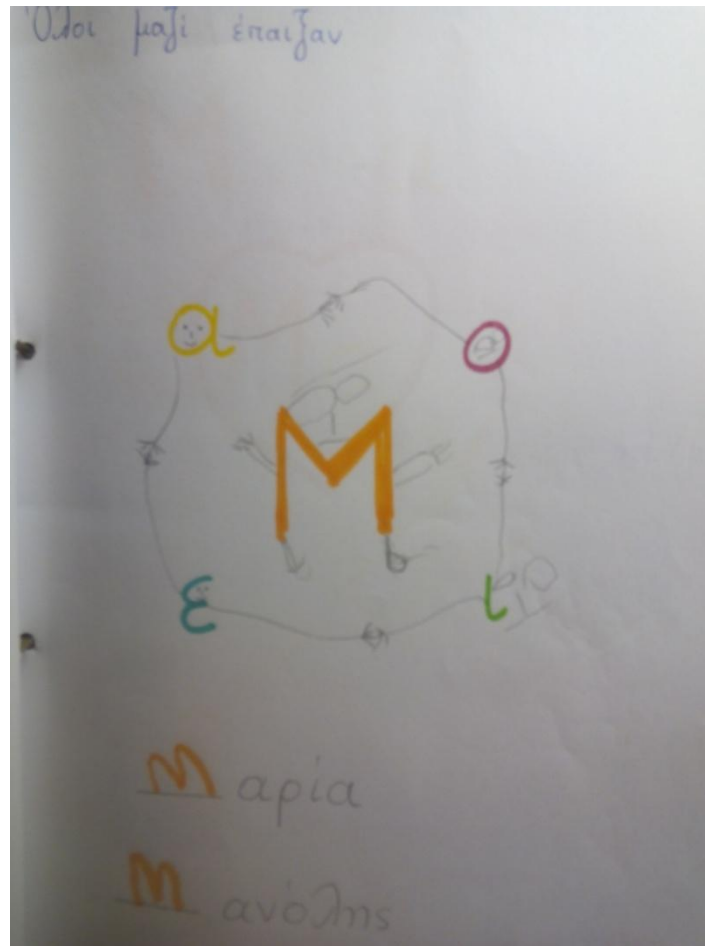

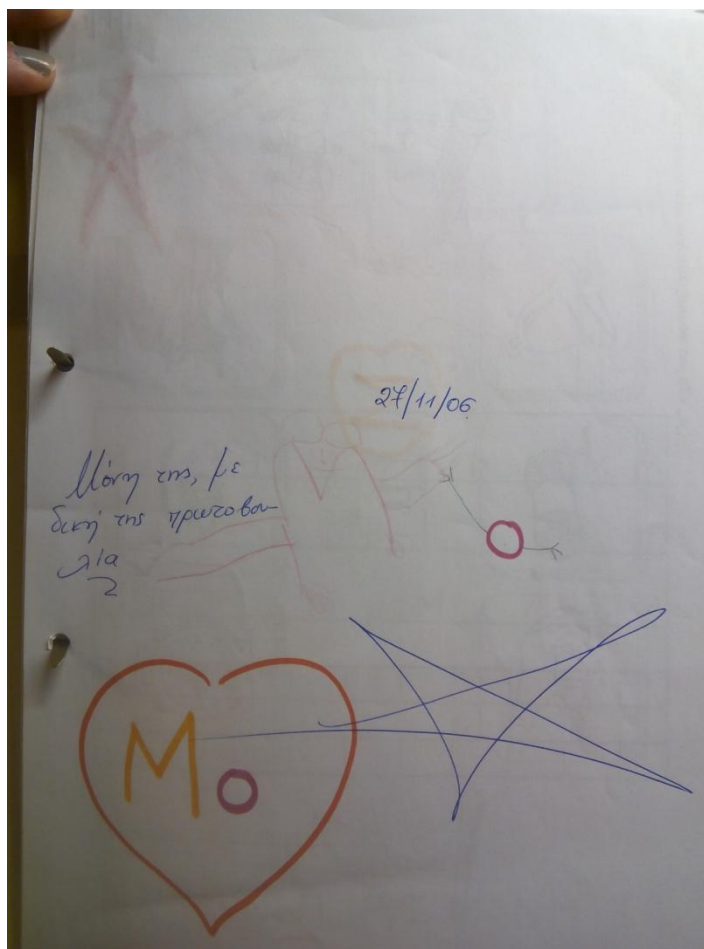

Το παραμύθι
του δ

(26/5/07)

Μια φορά κι έναν καιρό
 σ' ένα δάσος μαγικό

Περγατούσε το δ μοναχό.

Δάκρυα έτρεχαν απ' τα μάτια
 του

— Δε θέλω να είμαι μόνο μου, ^{εξ} _{γέ}

8/12/08

Γεια σου, Μαράκι!

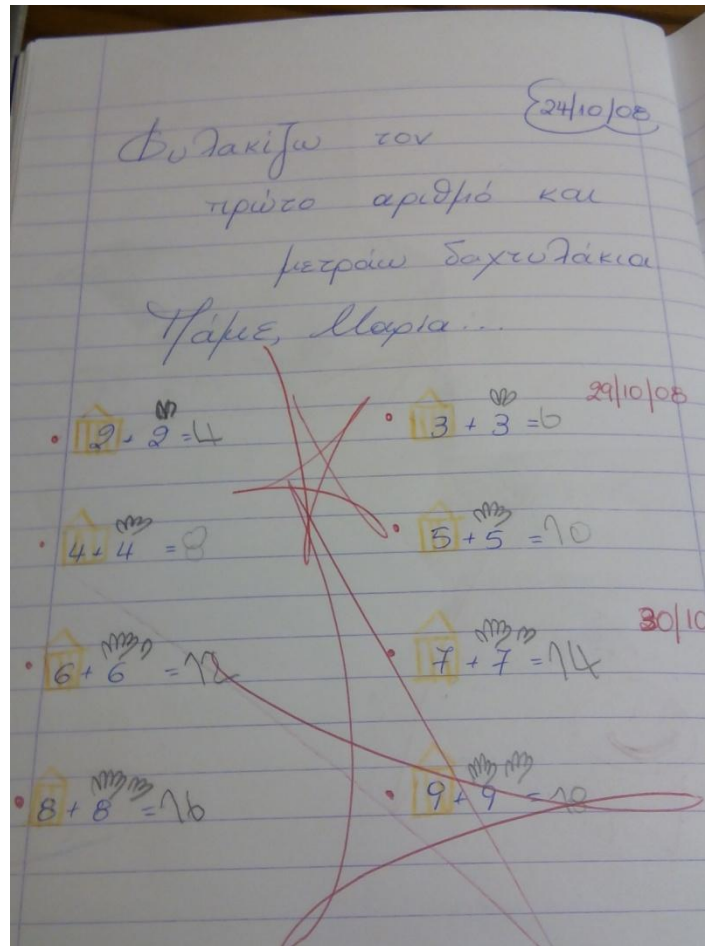
Ευχαριστώ που με
βοηθάς με τα μαθη-
ματικά.

♥ $13 + 5 = 18$ ✓
♥ $19 - 4 = 15$ ✓   * $20 - 5 = 15$ ✓
♥ $11 + 1 = 12$ ✓   * $10 + 3 = 13$ ✓
♥ $14 - 3 = 11$ ✓
♥ $16 + 4 = 20$ ✓   - * $10 - 4 = 6$ ✓

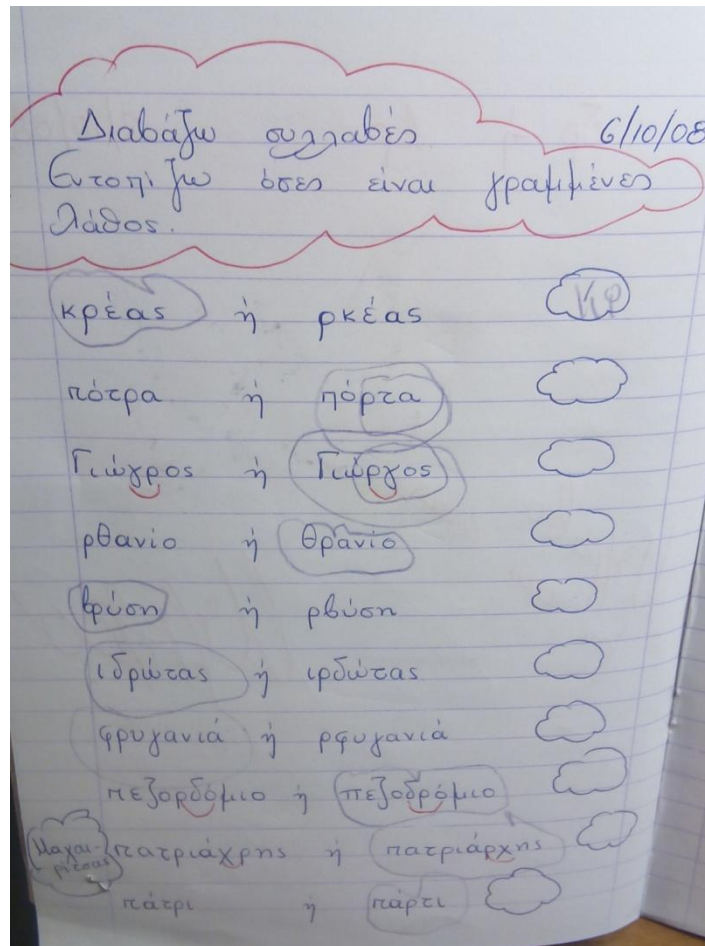
Είσαι υπέροχη, Μαρία!

Μαργαρίτα του Δούλη
MONH S

Τεχνικές που μπορεί να βοηθήσουν τον εκπαιδευτικό στη γενική τάξη, όπου φοιτά μαθητής με ΕΕΑ και αναπηρία:

71

- **Αποφεύγουμε να μιλάμε πολύ στα παιδιά με ΕΕΑ. Τους δείχνουμε σύμβολα.**
- **Όταν ζητάμε κάτι, έχουμε σταθερή φωνή και όχι ερωτηματικό τόνο. Όταν υπάρχει ένταση, ή αστεειυόμαστε ή υποχωρούμε. Δεν κοντραριζόμαστε ποτέ.**
- **Βοηθάμε, για όσο χρόνο χρειάζεται, να βγάλουν τα βιβλία τους απ' την τσάντα, μαζεύουμε τα περιττά αντικείμενα απ' το θρανίο και εξηγούμε ήρεμα πως μπορεί να τα έχει στο θρανίο χαλάρωσης (γωνιά), αλλά όχι στο θρανίο εργασίας.**

- Στις περιπτώσεις αυτισμού , ΔΕΠΥ αλλά και Ν.Α. βοηθούν τα διλήμματα για να φύγουμε από μια ένταση. Π.χ. «Δεν θέλω να γράψω.» «Διάλεξε πού θα καθίσεις να γράψεις: 1. στο θρανίο στην ομάδα 2.στο θρανίο του συγγραφέα» Δείχνουμε τα αντίστοιχα δάχτυλα. Κάποιες φορές δεν μιλάνε, αλλά με τα ματάκια τους κοιτάζουν το δάχτυλο που αντιστοιχεί στην επιλογή τους.
- Αξιοποιούμε αγαπημένους τους ήρωες για να επικοινωνήσουμε αυτό που θέλουμε.

- Πολλά παιδιά, μπορεί να θέλουν μπροστά τους, την κασετίνα τους ή άλλα αντικείμενα, για να απομονώνονται. Τους προσφέρουμε εναλλακτικά ένα χαρτόνι.
- Φωτοτυπίες: Καλύτερα όχι χειρόγραφες, αλλά τυπωμένες. Πολλά παιδιά δεν μπορούν να διαβάσουν τα γράμματά μας.
- Ανάμεσα στις ασκήσεις καλό είναι να υπάρχουν μεγάλα κενά. Οι πυκνογραμμένες σελίδες τρομάζουν.

- **Ασκήσεις άγκυρες: Δεν πειράζει να μείνουν μισοτελειωμένες, προκειμένου να βρούμε χρόνο να βοηθήσουμε τον μαθητή που έχει περισσότερη ανάγκη.**
- **Οι εικόνες οργανώνουν τη σκέψη και βοηθούν τα παιδιά με απόσπαση προσοχής στις ασκήσεις γραπτής έκφρασης.**
- **Κάνουμε παιχνίδια με γράμματα και λέξεις, όπως σκράμπλ, ρίμες, λίμερικ, ιστορίες με τον τρόπο του Ροντάρι. Λέμε προφορικά την ορθογραφία και κάνουμε αγώνες με έπαθλο**

- Ελέγχουμε αν οι μαθητές μας γνωρίζουν τα σύμβολα $+$, $-$, αν ξεχωρίζουν το 3 από το ε κλπ.
- Δεν επιμένουμε να μάθουν έναν τρόπο επίλυσης μόνο και μόνο επειδή το λέει το βιβλίο. Τα παιδιά έχουν ανάγκη από συγκεκριμένα αντικείμενα και οικείες έννοιες για να καταλάβουν και να μάθουν.

Δεν μαθαίνω ό, τι δεν καταλαβαίνω!

- Χρησιμοποιούμε τετράδιο με τετραγωνάκια σε όλες τις τάξεις στα μαθηματικά (μεγάλο, μικρό καρέ)

- **Δίνουμε περισσότερο χρόνο στα παιδιά με ΕΕΑ για να ολοκληρώσουν την εργασία τους.**

Φυσικά, αυτές είναι ελάχιστες επισημάνσεις σε ένα πλούσιο οπλοστάσιο που έχει ο κάθε εκπαιδευτικός στην καθημερινότητά του στο σχολείο!

**Ο ενθουσιασμός του δασκάλου είναι μεταδοτικός,
όπως και η απελπισία του!**

Σας ευχαριστώ!

Βιβλιογραφία:

Αναλυτικά προγράμματα σπουδών για μαθητές με ελαφριά μέτρια νοητική καθυστέρηση (2004) Αθήνα: Υ.Π.Ε.Π.Θ.

Δαραής,Κ.Α. (Θεσσαλονίκη 2002) Ανάγνωση, γραφή και άτομα με σύνδρομο Down Effective Teaching Strategies for successful inclusion: A focus on Down syndrome (PREP program) Αποτελεσματικές διδακτικές στρατηγικές για μια επιτυχημένη ένταξη (2004) Μετάφραση και Επιμέλεια Ειρήνη Π.Γράψια

Ευσταθίου,Μηνάς (Θεσσαλονίκη 2015) Η Διάγνωση, η Αξιολόγηση η Εκπαίδευση των ατόμων με αναπηρία στην Ελλάδα και ο αγώνας για Συμπεριληπτική Εκπαίδευση

Feldman, S. Robert(2009) Εξελικτική Ψυχολογία Τόμος πρώτος (επ. επιμέλεια Ηλίας Μπεζεβέγκης)

Henderson, Nan Mike M. Milstein (2008) Σχολεία που προάγουν την ψυχική ανθεκτικότητα (επ. επιμέλεια Χρ. Χατζηχρήστου)ς στην κανονική τάξη.

Λιβανίου, Ελένη (2004) Μαθησιακές δυσκολίες και προβλήματα συμπεριφορά

Πάττι Γκουλντ και Τζόις Σάλιβαν (2002)Μια τάξη νηπιαγωγείου για όλα τα παιδιά.

Περιοδικό «Θέματα Ειδικής Αγωγής», ΠΕΣΕΑ

Πολυχρονοπούλου,Σ. (Αθήνα, 1997), Νοητική Υστέρηση: Ψυχολογική, Κοινωνιολογική και Παιδαγωγική προσέγγιση

Πολυχρονοπούλου,Σ. (2011) «δειγματικό Εκπαιδευτικό Υλικό για την Εξειδικευμένη εκπαιδευτική Υποστήριξη για ένταξη Μαθητών με Αναπηρία ή/και Ειδικές Εκπαιδευτικές Ανάγκες

<http://1pek-athin.att.sch.gr/YLIKO.pdf>

Robinson, Ken (2011) « Άλλη λογική»

**Συνεκπαίδευση παιδιών με και χωρίς προβλήματα μάθησης και συμπεριφοράς (1998)
Επιμέλεια Ε. Τάφα**

